

NIEZBĘDNIK PRAWNY

Odpowiedzialność prawna osób poniżej 18 roku życia

Dane aktualne na dzień 3.07.2024 r.

Kwestie odpowiedzialności prawnej dzieci i młodzieży to zagadnienie trudne, budzące w społeczeństwie wiele kontrowersji i silnych emocji. Sytuacja prawna osób niepełnoletnich jest uregulowana w różnych obszarach prawa.

Polskie prawo, w odniesieniu do osób młodych, posługuje się różnymi pojęciami. Często dochodzi do mylnego posługiwania się zwrotami określającymi młodych sprawców przestępstw, a mianowicie naprzemiennie używa się pojęcia osoby małoletniej, nieletniej i młodocianej. W niniejszym poradniku postaramy się wyjaśnić.

I. Kim jest nieletni, młodociany, pełnoletni oraz małoletni?

a. Nieletni

Definicja pojęcia „osoby nieletniej” jest bardziej skomplikowana, niż mogłoby to się wydawać. Zgodnie z Ustawą z dnia z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. poz. 1700)

- w zakresie postępowania w sprawach o demoralizację – nieletnim jest osoba, która ukończyła 10 lat i nie jest pełnoletnia,
- w zakresie postępowania w sprawach o czyny karalne jest to osoba, która dopuściła się go po ukończeniu 13 roku życia, a nie ukończyła 17 lat,
- w zakresie wykonywania środków wychowawczych, leczniczych lub poprawczych za nieletniego uważana jest osoba, względem której środki takie zostały orzeczone, nie dłużej jednak, niż do ukończenia lat 21.

Zgodnie z art. 10 kodeksu karnego „nieletnim” będzie osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17 roku życia.

b. Młodociany

Zgodnie z art. 115 § 10 kodeksu karnego młodocianym, jest sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat.

Zgodnie art. 190 § 1 kodeksu pracy młodocianym w rozumieniu kodeksu pracy jest osoba, która ukończyła 15 lat, a nie przekroczyła 18 lat).

c. Małoletni i pełnoletni

Choć kodeks karny często posługuje się pojęciem małoletniego, to mimo to nie znajdziemy w jego treści definicji tego słowa. Taka definicja została natomiast zawarta w art. 10 kodeksu cywilnego.

Zgodnie z art. 10 § 1 kodeksu cywilnego pełnoletnim jest ten, kto ukończył 18 rok życia.

Ponadto kodeks cywilny dzieli małoletnich na dwie grupy:

- osoby, które nie ukończyły 13 lat (nieposiadające zdolności do czynności prawnych),
- osoby, które ukończyły 13 lat (posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych).

II. Odpowiedzialność prawna osób poniżej 18 roku życia

a. Prawo cywilne

- **Odpowiedzialność małoletnich, które nie ukończyły 13 lat** (nieposiadających zdolności do czynności prawnych) wyłącza art. 426 kodeksu cywilnego. Oznacza to, że poszkodowany może, na podstawie art. 427 kodeksu cywilnego, dochodzić naprawienia szkody jedynie od sprawującego nadzór nad tymi osobami. W tym miejscu zaznaczyć należy, że wspomniany art. 426 kodeksu cywilnego wyłącza jedynie odpowiedzialność na zasadzie winy, natomiast co do zasady nie ma przeszkód do pociągnięcia do odpowiedzialności małoletniego, który nie ukończył 13-tego roku życia na zasadzie słuszności bądź ryzyka.
- **Odpowiedzialność małoletnich, którzy ukończyli 13 lat** (posiadających ograniczoną zdolność do czynności prawnych) wyłączyć można z kolei na podstawie art. 425 §1 kodeksu cywilnego (stan wyłączający świadome lub swobodne podjęcie decyzji bądź wyrażenie woli). Co istotne, to na poszkodowanym spoczywa ciężar udowodnienia, że wyżej wymieniony małoletni

osiągnął taki rozwój emocjonalny i intelektualny, który pozwala na przypisanie mu winy.

W praktyce podczas postępowań sądowych, sądy często z urzędu badają tę okoliczność dopuszczając np. opinię biegłego psychologa.

b. Prawo karne

Zupełnie inne przedziały wiekowe wprowadza kodeks karny. Zgodnie z art. 10 § 1 przedmiotowej ustawy na zasadach w niej określonych odpowiadać będzie osoba, która ukończyła 17 lat.

III. Za jakie przestępstwa może odpowiadać nieletni?

Kwestię tę reguluje wspomniany już art. 10 kodeksu karnego, który ustanawia naczelną zasadę, zgodnie z którą, jeżeli sprawca w chwili popełnienia czynu ma ukończone 17 lat, może odpowiadać za każde przestępstwo określone przepisami karnymi oraz za każde wykroczenie. W ustawie wymienione są dwa wyjątki od przytoczonej wyżej zasady.

Pierwszy wyjątek stanowi, że jeżeli w chwili popełnienia czynu sprawca ma ukończone 15 lat, wówczas może odpowiadać karnie jak osoba dorosła (z pewnymi odstępstwami) na zasadach przewidzianych w kodeksie karnym, ale tylko zgodnie z zamkniętym katalogiem przestępstw wymienionych w art. 10 §2 kodeksu karnego przestępstw, a mianowicie:

- zamachu na życie Prezydenta (art. 134 k.k.);
- zabójstwa człowieka (art. 148 § 1, 2 lub 3 k.k.);
- spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 § 1 lub 3 k.k.);
- spowodowania zdarzenia, które zagraża życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach: pożaru, eksplozji materiałów wybuchowych (art. 163 § 1 lub 3 k.k.);
- zawładnięcia statkiem wodnym lub powietrznym (art. 166 k.k.);
- katastrofy w ruchu lądowym (art. 173 § 1 lub 3 k.k.);
- zgwałcenia wspólnie z inną osobą, wobec małoletniego poniżej lat 15, wobec wstępnego, zstępnego, brata lub siostry (art. 197 § 3 lub 4 k.k.);
- zgwałcenia oraz zgwałcenia, którego następstwem jest śmierć człowieka (art. 197 §1 oraz §5);
- czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego, w wyniku której nastąpił skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej (art. 223 § 2 k.k.);
- wzięcia zakładnika (art. 252 § 1 lub 2 k.k.);
- rozboju (art. 280 k.k.).

Samo popełnienie jednego w wymienionych wyżej przestępstw przez osobę, która nie ukończyła 15 roku życia nie jest jednak wystarczające do traktowania jej w postępowaniu karnym jak osobę dorosłą. Konieczne jest także, aby przemawiały ku temu okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste.

W opisanym przypadku, orzeczona takiemu sprawcy kara nie może przekroczyć 2/3 górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo. Ponadto w takiej sytuacji sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

IV. Kiedy nieletni będzie odpowiadał przed sądem rodzinnym?

Osoba, która ukończyła 15, a nie ukończyła 17 roku życia i dopuściła się przestępstwa innego niż wymienione w art. 10 §2 kodeksu karnego będzie mogła odpowiadać za swój czyn wyłącznie na podstawie Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Na takich samych zasadach odpowiedzialność poniesie sprawca, który w momencie popełnienia czynu zabronionego miał ukończone 13 lat. W stosunku natomiast do osób, które ukończyły 10 rok życia możliwe jest wszczęcie postępowania w sprawach o demoralizację.

V. Ustawa o nieletnich - zastosowanie

Co do zasady, w przypadku dopuszczenia się czynu karalnego przez osobę pomiędzy 13 a 17 rokiem życia, stosuje się przepisy ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, będącą swoistym kodeksem postępowania w sprawach nieletnich.

VI. Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich

Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich zawiera reguły postępowania w stosunku do takich osób, które wykazują przejawy demoralizacji lub popełniły czyn karalny. Reguluje ona więc zarówno postępowanie w sprawach o wykroczenia nieletnich, jak i w sprawach o popełnianie przez nich przestępstw. Przejawem demoralizacji nieletniego może być w szczególności zażywanie przez

niego narkotyków lub substancji odurzających, jak również pozostawanie przez niego pod wpływem alkoholu.

Główną różnicą pomiędzy odpowiedzialnością sprawcy na podstawie przepisów kodeksu karnego a Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich jest katalog kar i środków, za pomocą których oddziałuje się na skazanego.

VII. Jakie kary przyznawane są w sądach dla nieletnich?

Warto wiedzieć, że wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze, środek leczniczy oraz środek poprawczy. Kara wobec nieletniego może być orzeczona tylko w przypadkach określonych w ustawie, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić jego resocjalizacji.

Środkami wychowawczymi są:

- upomnienie,
- zobowiązanie do określonego postępowania, a zwłaszcza do:
  - naprawienia wyrządzonej szkody w całości albo w części,
  - zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,
  - wykonania prac społecznych,
  - przeproszenia pokrzywdzonego,
  - podjęcia nauki lub pracy,
  - uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym, w szczególności terapii uzależnień, psychoterapii, psychoedukacji lub szkoleniowym,
  - powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach,

- powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób,
- do zaniechania używania substancji psychoaktywnej,
- nadzór odpowiedzialny rodziców albo opiekuna nieletniego,
- nadzór organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej, której celem statutowym jest praca z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, zapobieganie demoralizacji nieletnich lub pomoc w readaptacji społecznej nieletnich, pracodawcy albo osoby godnej zaufania udzielających poręczenia za nieletniego,
- nadzór kuratora sądowego,
- skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym,
- zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju,
- przepadek przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, przepadek równowartości przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego lub przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, przepadek przedmiotów, których wytwarzanie, posiadanie, obrót, przesyłanie, przenoszenie, przewóz lub przechowywanie jest zabronione, przepadek przedsiębiorstwa albo jego równowartości, przepadek korzyści majątkowej albo jej równowartości lub przepadek przedmiotów czynów zabronionych,

- umieszczenie w rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim,
- umieszczenie w młodzieżowym lub okręgowym ośrodku wychowawczym.

Środkiem leczniczym jest umieszczenie w zakładzie leczniczym, w którym są udzielane nieletnim świadczenia zdrowotne z zakresu opieki psychiatrycznej lub leczenia uzależnień. Sąd rodzinny może go orzec tylko w przypadku stwierdzenia u nieletniego choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych, lub uzależnienia.

Środkiem poprawczym jest umieszczenie w zakładzie poprawczym. Może to dotyczyć tylko nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego w postaci przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, zwłaszcza gdy środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują jego resocjalizacji.

Dodać trzeba, że rodzice lub opiekunowie nieletniego mogą zostać zobowiązani do naprawienia w całości albo w części szkody wyrządzonej przez nieletniego lub do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

VIII. Postępowanie mediacyjne w sprawach nieletnich

Postępowanie mediacyjne w sprawach nieletnich odgrywa szczególną rolę. Sąd rodzinny może, z inicjatywy lub za zgodą pokrzywdzonego i nieletniego, skierować sprawę do mediacji. Udział w niej jest całkowicie dobrowolny. Postępowanie mediacyjne powinno zmierzać do wzbudzenia w nieletnim poczucia odpowiedzialności za skutki czynu zabronionego, którego się dopuścił, oraz do zawarcia ugody w przedmiocie naprawienia wyrządzonej szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Biorą w nim udział pokrzywdzony, nieletni, rodzice albo ten z rodziców, pod którego stałą pieczę nieletni faktycznie pozostaje, albo opiekun nieletniego, a także przedstawiciel ustawowy pokrzywdzonego albo osoba, pod której stałą pieczę pokrzywdzony faktycznie pozostaje.

Zaznaczyć trzeba, że sąd rodzinny, kierując sprawę do mediacji, wyznacza czas jej trwania na okres do 6 tygodni. Orzekając w sprawie nieletniego, bierze on pod uwagę wyniki mediacji oraz ugodę zawartą przed mediatorem.

Jeśli potrzebujesz pomocy w kategorii: postępowanie w sprawach nieletnich, jak wygląda sprawa w sądzie dla nieletnich, postępowanie wykonawcze w sprawach nieletnich, ustawa o nieletnich, kodeks postępowania w sprawach nieletnich, postępowanie medialne w sprawach nieletnich, postępowania w sprawach nieletnich, ustawa postępowanie w sprawach nieletnich, postępowanie w sprawach o wkroczenia nieletnich, zachęcamy do skorzystania z bezpłatnych porad prawnych w Punktach na terenie Miasta Tychy.

STOWARZYSZENIE NA RZECZ PORADNICTWA OBYWATELSKIEGO „DOGMA” – INFORMACJE

Potrzebujesz pomocy prawnej? Masz pytania, wątpliwości? Obawiasz się o swoje prawa? **Zadzwoń i zapisz się na darmową poradę prawną!**

Wykaz punktów z aktualnymi numerami telefonów do zapisów można znaleźć na stronie internetowej:

<https://dogma.org.pl/>

Dodatkowe informacje można uzyskać również pod numerem infolinii:
79 88 69 599

ZAPISZ SIĘ NA PORADĘ:

- na stronie np.ms.gov.pl
- dzwoniąc pod numer 32 776 30 31
- wysyłając email na adres npp@umtychy.pl
- osobiście w Biurze Obsługi Klienta
Urząd Miasta Tychy, al. Niepodległości 49

POMOC UZYSKASZ W PUNKCIE

Punkt Nieodpłatnej Pomocy Prawnej i Mediacji

Wielofunkcyjny Budynek „Balbina Centrum”
ul. Barona 30/212, piętro I

  pn - pt
9:00 - 13:00

Punkt Nieodpłatnej Pomocy Prawnej i Mediacji

Ośrodek Interwencji Kryzysowej
ul. Nowokościelna 27

  pn - pt
13:00 - 17:00

Punkt Nieodpłatnego Poradnictwa Obywatelskiego i Mediacji

Wielofunkcyjny Budynek „Balbina Centrum”
ul. Barona 30/212, piętro I

  pn - pt
13:30 - 17:30

Punkt Nieodpłatnego Poradnictwa Obywatelskiego i Mediacji

Biurowiec
ul. Grota Roweckiego 42/327, piętro III

  pn - pt
8:00 - 12:00

Punkt Nieodpłatnej Pomocy Prawnej i Mediacji

Biurowiec
ul. Grota Roweckiego 42/327, piętro III

  pn - pt
12:30 - 16:30

Zadanie sfinansowano ze środków Miasta Tychy
pozyskanych w ramach
dotacji z budżetu Państwa

Ministerstwo Sprawiedliwości

Urząd Miasta Tychy
umtychy.pl/pomoc-prawna